

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Tokatlı Kânî'nin Divanı'nda Yer Almayan Bazı Şiirleri *Some Poems of Tokatlı Kânî that are not Included in His Printed Divan*

Süleyman Solmaz*

Abstract: Critical edition is the most indispensable subject in the field of Classical Turkish Literature. Both manuscript and printed texts produced before 1928 must be delivered to today's readers. This justification is an undeniable fact, because Turkish texts with Arabic letters constitute a period of nearly a thousand years of our culture. The fact that we do not use the Arabic alphabet today makes it difficult to understand the knowledge created and put forward at that time. Overcoming this difficulty and understanding the past better depends on the ability to transfer these texts to new generations. The principles of critical edition are more or less determined. Many studies have been published on this subject. In these publications, researchers brought the results to the attention of other researchers. However, each copy of the manuscripts is a separate world in itself. In line with the saying "there is no disease, there is a patient", which is frequently used by medical professionals, it should be essential in our work to study and make determinations on each copy one by one, rather than a specific family of copies. This provision is very valid regarding the copies of Tokatlı Kânî's Munşeat that we are about to publish. Although the copies are similar to each other in many respects, they also have many aspects that differ from each other. For example, "dibāce"s vary depending on the copyist; while some writes "sûret" and some "mektûb". One benefit of this difference can be expressed as follows: In one copy, the letter titled simply "sûret-i kâime" is given with the reason for writing the letter in another copy. One of the benefits of the Munşeat copies we examined is that some of Tokatlı Kânî's poems, which are not included in his printed Divan, are included in the Munşeat copies. While some poems are found in only one copy, some are included in several copies. These poems constitute the subject of this article.

Structured Abstract: An 18th-century divan poet and poet laureate nicknamed Abu'l-Me'ânî, Kânî was born in Tokat (1712). The poet, who received his education in Tokat, became interested in poetry at a young age and made a name for himself with his witty remarks. During the turbulent periods of his youth, he was initiated into the Mawlawi sheikh Abdülahad Dede and attended the Tokat Mawlawi Lodge until he was about 40 years old. He reached his fame in poetry after he met Hekimoğlu Ali Pasha in 1168/1755 and traveled with him to Istanbul. In Istanbul, he began his education at the Dîvân-ı Hümâyûn Pen and soon completed his education and was awarded the title of "Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn". Towards the end of 1755, Ali Pasha, who had contributed to his coming to Istanbul, was dismissed from the sultanate and sent to Silistre, and he went with Pasha and worked as Pasha's clerk there for a while. Afterwards, he left Ali Pasha's side and traveled to Wallachia, Ruse and the surrounding regions. It is not known whether he had an official duty in these places. He made friends with some of the notables in the regions he traveled and served as the

* Prof. Dr Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof. Pamukkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0002-0803-9992
ssolmaz@pau.edu.tr

Cite as/ Atıf: Solmaz, S. (2023). Tokatlı Kânî'nin Divanı'nda yer almayan bazı şiirleri. *Turkish Studies - Language, Ö1*, 679-694. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.73278>

Received/Geliş: 30 October/Ekim 2023

Accepted/Kabul: 05 December/Aralık 2023

Published/Yayın: 23 December/Aralık 2023

Checked by plagiarism software

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

clerk of Vlach beys. Kânî, who also served as the private clerk of the Wallachian Voivode Iskerletzâde Konstantin Bey in Bucharest, wrote a work called *Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn* in order to teach Turkish to the voivode's nephew Alexsandr. It is stated that Kânî fell in love with a Romanian beauty while he was in Bucharest, that the girl, who was as devoted to her religion as she was to her beauty, invited Kânî to convert to Christianity and told him that she would not marry him if he did not accept this, and that Kânî uttered the proverbial phrase we use today, "So, would it be forty years of Kânî". According to another narration, the Romanian girl he loved told Kânî that she could marry him on the condition that he repented of drinking, but the poet, who had become accustomed to drinking because of his love troubles and was unable to stop drinking, said, "It is too late, I cannot do without drinking, repentance will not help, forty years of Kânî, will it do". According to another narration, Kânî was accused of apostasy because he had stayed in Wallachia for a long time, although he had never stayed anywhere for a long time, and Kânî, in response to this accusation, said, "Forty years of Kânî, is it possible?". Upon the invitation of Grand Vizier Yeğen Mehmet Pasha, Kânî returned to Istanbul in 1782 and served as Pasha's divan clerk. However, Kânî had difficulty in adapting to the court etiquette and manners and was sentenced to death after he revealed his private relations with Yeğen Mehmet Pasha and some secrets. He was saved from the death penalty by the intervention of Hayri Efendi, Reisülküttâp (Minister of Foreign Affairs), and was exiled to the island of Limni as a prisoner. When he was freed from Limni and assigned to reside in Ardeşen, he also wrote a letter to express his gratitude for this. This letter was addressed to the Divân Clerk of Captain Hasan Pasha. After years of miserable exile, Kânî was pardoned towards the end of his life and returned to Istanbul, where he died in Rabi'ul-awwal 1206/November 1791 and was buried in Feridun Pasha's tomb in Eyüp cemetery. Text edition is the most indispensable subject in the field of Classical Turkish Literature. Both the pre-1928 manuscript and printed texts must be made available to today's readers. This justification is an undeniable fact, because a period of about a thousand years of our culture consists of texts in Arabic script. The fact that we do not use the Arabic alphabet today makes it difficult to understand the accumulation created and put forward in that period. Overcoming this difficulty and understanding the past better depends on the transfer of these texts to new generations. In our country, the principles of text edition have been more or less determined. Many studies have been published on this subject. In these publications, researchers have presented their results to the attention of those concerned and shared them with third parties. One of the conclusions reached in these studies is to make a genealogy of the copies, to determine the heads of the copy according to this genealogy and to proceed to text construction. While making these determinations, many features such as the dates of the work's te'lif and istinsah, the commonalities between the copies, and the sahh records, if any, are taken into consideration. In addition to these, situations such as whether the pages in the copy are intact, whether they are torn or broken are also taken into consideration. These are things that must be and must be done and should never be given up. I have no objection to the points I have explained; however, each copy of manuscripts is a world in itself. It should be essential in our work to work on each copy individually and to make determinations rather than a family of copies in accordance with the thesis "there is no disease, there is a patient", which is widely used by physicians. This is very valid regarding the copies of Tokatlı Kânî's *Münşeati*, which we have been working on for a long time. Although many points are similar, there are many aspects and aspects that are not similar. For example, the "Dibâce" varies according to the copyist; some say "süret" while others say "mektûb". This difference has a benefit, one of which can be expressed as follows: The letter, which is titled only as "süret-i qâime" in one copy, is given together with the reason for writing the letter in another copy. One of these features seen in manuscripts is that some poems of Kânî of Tokatlı, which are not included in his Divan, are found in *Münşeati* copies. While some poems appear in one copy, others appear in several copies. These poems constitute the subject of this article. With this study, we have brought to light some of the unknown poems (twelve) of Kânî of Tokatlı, a versatile personality. One of them is a *münacaat*, two are *na't*, and one is a *nazir* to *Nâbî*. One of the conclusions we have reached in this study is the following: Manuscripts may not be standardized because they are organized after the death of the author or poet, as in this example. Therefore, when publishing or preparing manuscripts for publication, all copies should be reviewed as much as possible, and differences, if any, should be included in the publication.

Keywords: Critical edition, copy, Tokatlı Kânî, Divan, *Münşeati*, poetry

Öz: Metin neşri, Klasik Türk edebiyatı alanının en vazgeçilemez konusudur. 1928 öncesinde ortaya konan gerek elyazması gerekse matbu metinlerin, günümüz okuyucusuna mutlaka ulaştırılması gerekmektedir. Çünkü kültürümüzün yaklaşık bin yıllık bir dönemi Arap harfli metinlerden oluşmaktadır. Bugün Arap

alfabesini kullanmıyor olmamız, o dönemde ortaya konan birikimin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu güçlüğü aşılması, dünü daha iyi anlayabilme gerekçesi bu metinlerin yeni kuşaklara aktarılabilmesine bağlıdır. Metin neşrinin esasları aşağı yukarı belirlenmiştir. Bu konuda birçok araştırma yayımlanmıştır. Bu yayımlarda araştırmacılar elde ettikleri sonuçları ilgililerin dikkatine sunmuşlar ve diğer araştırmacılarla paylaşmışlardır. Ancak yazma eserlerin her nüshası başlı başına ayrı bir dünyadır. Tıpçıların çok kullandığı “hastalık yok, hasta vardır” tezine uygun nüsha ailesinden çok, tek tek her nüsha üzerinde çalışmak ve tespitlerde bulunmak bizim işte esas olmalıdır. Şu günlerde üzerinde çalıştığımız Tokatlı Kânî'nin Münşeatı'nın nüshaları ile ilgili bu hüküm çok geçerlidir. Birçok nokta birbirine benzese de, birbirine benzemeyen çok fazla yan ve yön vardır. Örneğin “Dibâce”ler, istinsah eden müstensihe göre değişmektedir; kimisi “sûret” derken kimisi “mektûb” demektedir. Bu farklılığın bir faydası şöyle ifade edilebilir: Bir nüshada sadece “sûret-i kâime” olarak başlıklanan mektup, bir başka nüshada mektubun yazılış gerekçesiyle birlikte verilmektedir. İşte yazma eserlerde görülen bu özelliklerden biri de Tokatlı Kânî'nin Divanı'nda yer almayan bazı şiirlerinin Münşeat nüshaları içinde bulunmasıdır. Bazı şiirler bir nüshada görülürken bazıları birkaç nüshada yer almaktadır. Bu yazının konusunu da bu şiirler oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metin neşri, nüsha, Tokatlı Kânî, Divan, Münşeat, şiir

Giriş

Tokatlı Kânî'ye Dâir

Kânî'ye dair ilk bilgilere Vak'anüvis Mehmed Edib Efendi'nin Târih-i Edib (Çınar, 1999, s. 255) isimli eserinde rastlanmaktadır. Tezkire yazarlarından Silahdarzâde Mehmed Emîn (Öztürk, 2018, s. 227-230), Şefkat-i Bağdâdî (Kılıç, 2017, s. 250-256), Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey (Çınarcı, 2019, s. 87-88) ve Fatîm (Çiftçi, 2017, s. 419-420) tezkireleri ile Tuhfe-i Nâilî (Kurnaz & Tatçı, 2001, s. 848-849) Kânî'ye yer vermiştir.

Tezkirelerdeki bilgilere göre; 18. yüzyıl divan şairi ve nâsirlerinden lakabı Ebu'l-Me'ânî olan Kânî, Tokat'ta dünyaya geldi (1712). Eğitimi Tokat'ta alan şair, genç yaşta şiirle ilgilenmeye başladı ve nükteli söyleyişleriyle adını duyurdu. Gençlik yıllarının çalkantılı dönemlerinde Mevlevî şeyhi Abdülhad Dede'ye intisap etti ve yaklaşık 40 yaşına kadar Tokat Mevlevihanesine devam etti.

Şöhretine 1168/1755'te Hekimoğlu Ali Paşa ile tanışıp onunla İstanbul'a gittikten sonra ulaştı (Akıncı, 1971, s.14-17). İstanbul'da Dîvân-ı Hümâyûn Kalemünde eğitime başladı ve kısa sürede eğitimini tamamlayarak "Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn" pâyesine sahip oldu (Öztürk, 2018, s.227). İstanbul'a gelmesinde katkısı olan Ali Paşa'nın 1755 yılının sonlarına doğru sadareten uzaklaştırılarak Silistre'ye gönderilmesi üzerine Paşa ile birlikte gitti ve orada bir müddet Paşa'nın kâtipliğini yaptı. Daha sonra Ali Paşa'nın yanından ayrılarak Eflak, Rusçuk ve civar bölgeleri gezdi. Bu gittiği yerlerde resmî bir görevinin olup olmadığı bilinmiyor. Dolaştığı bölgelerde eşraftan bazı kimselerle dostluklar kurdu ve Ulah beylerinin kâtipliklerini yaptı. Eflak Voyvodası İskerletzâde Konstantin Bey'in Bükreş'te özel kâtipliği görevinde de bulunan Kânî, Voyvodanın yeğeni Aleksandr'a Türkçe öğretmek amacıyla Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn adında bir eser kaleme aldı (Eliaçık, 2007, s. 47).

Kânî'nin Bükreş'te bulunduğu sırada bir Romen güzeline âşık olduğu, güzelliği kadar dinine de bağlı olan kızın Kânî'yi Hıristiyanlığa davet ettiği, bunu kabul etmezse onunla evlenmeyeceğini söylemesi üzerine Kânî'nin günümüzde atasözü olarak kullandığımız “Kırk yıllık Kânî olur mu Yani” sözünü söylediği ifade edilmektedir. Başka bir rivayete göre ise sevdiği Romen kız Kânî'ye, içkiye tövbe etmesi şartıyla kendisiyle evlenebileceğini söylemiş, ancak aşk derdinden dolayı içkiye alışmış ve içmeden duramaz hale gelmiş olan şâirin “artık çok geç, ben içkisiz yapamam, tövbe kâr etmez, kırk yıllık Kânî, olur mu Yani” dediği belirtilmektedir. Bir diğer rivayete göre ise, Kânî'nin hiçbir yerde uzun süre kalmadığı halde Eflak'ta uzun zaman kalması

sebebiyle kendisine irtidat isnat olunduğu, Kânî'nin de bu suçlama karşısında “Kırk yıllık Kânî olur mu Yani” sözünü söylediği şeklindedir (Yazar, 2013).

Kânî, Sadrazam Yeğen Mehmet Paşa'nın daveti üzerine 1782 yılında İstanbul'a dönerek Paşa'nın divan kâtipliğini yaptı. Ancak saray adab ve teşrifatına uyum sağlamakta zorlanan Kânî, Yeğen Mehmet Paşa ile olan özel ilişkilerini ve bazı sırları ifşa etmesi üzerine idama mahkûm edildi. Hakkındaki idam cezasından Reisülküttâp (Dışişleri Bakanı) Hayri Efendi'nin araya girmesiyle kurtuldu ve kalebent olarak Limni adasına sürgüne gönderildi.

Limni'den kurtulup Ardeşen'de ikamete memur edildiği zaman, bu meseleye şükretmek amacıyla yazılmış bir mektubu da vardır. Bu mektup Kaptan-ı Deryâ Hasan Paşa'nın Divân Kâtibine hitaben kaleme alınmıştır. Sefaletle geçen sürgün yıllarının ardından hayatının sonlarına doğru affedilerek İstanbul'a dönen Kânî, Rebiulevvel 1206 / Kasım 1791'de vefat etmiş (Biñ iki yüz altı senesi Rebî'ü'l-evvelinde peymâne-i ʾömritamâm ve kırb-ı Hazret-i Ebî Eyyüb Enşârî'de günûde-i pister-ârâm olmuştur. (Çınarcı, 2019, s. 87-88) ve Eyüp mezarlığındaki Feridun Paşa türbesine defnedilmiştir.

Ebû Bekir Kânî'nin ölümüne Sürûrî,

“Ey Sürûrî disün erbâb-ı suhen târihin

Her sözü ma'den-i cevher idi gıtdi Kânî” (Yakıt, 1992, s. 345)

Sünbülzâde Vehbî de

“Gitti gevher idi gûyâ o ma'ârif Kânî”

diyerek tarih düşürmüştür (Özyıldırım, 2022, s. 64-83).

Tokatlı Kânî'nin eserleri üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Manzum, mensur hezliyatı, divanı ve Münşeâtı ve diğer eserleri üzerinde akademik çalışmalar yapılmış ve yayınlananlar olmuştur.

Klasik Türk edebiyatı alanının en vazgeçilemez konusu metin neşridir. Bunun temel sebebi elbette ki alfabe değişikliğidir. Arap harfli alfabe ile ortaya konulan gerek elyazması gerekse matbu metinlerin, günümüz okuyucusuna mutlaka ulaştırılması bir mecburiyettir. Çünkü kültürümüzün yaklaşık bin yıllık bir dönemi Arap harfli metinlerden oluşmaktadır. Bugün Arap alfabesini kullanmıyor olmamız, o dönemde oluşturulan, ortaya konan birikimin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu güçlüğü aşılması, dünü daha iyi anlayabilme gerekçesi bu metinlerin yeni kuşaklara aktarılabilmesine bağlıdır.

Ülkemizde metin neşrinin esasları aşağı yukarı belirlenmiştir. Ali Nihad Tarlan ile başlayan çalışmalar günümüzde de devam etmektedir (Tarlan 1981, Mengi 2000, Köksal 2017, vb). Bu yayımlarda ve diğer bazı çalışmalarda araştırmacılar elde ettikleri sonuçları ilgililerin dikkatine sunmuşlar. Bu araştırmalarda varılan kanaatlerden biri nüshaların bir seçeresinin çıkarılması, bu seçereye göre nüsha kol başları tespit edilip metin kurmaya geçilmesidir. Bu tespitler yapılırken eserin telif ve istinsah tarihleri, nüshalar arasında görülen müştereklikler, varsa sahh kayıtları gibi birçok özellik dikkate alınmaktadır. Bunların yanı sıra nüsha içinde sayfaların sağlam bir şekilde olması, yırtık, kopuk olup olmaması gibi durumlar da göz önünde bulundurulmaktadır (İsen, 2020 s.7)

Tıpçıların çok kullandığı “hastalık yok, hasta vardır” tezine uygun nüsha ailesinden çok, tek tek her nüsha üzerinde çalışmak ve tespitlerde bulunmak işte esas olmalıdır. Tokatlı Kânî'nin Münşeâtı'nın nüshaları ile ilgili bu hüküm çok geçerlidir. Birçok nokta birbirine benzese de, birbirine benzemeyen çok fazla yan ve yön vardır. Örneğin “Dibâce”ler, istinsah eden müstensihe göre değişmektedir; kimisi “sûret” derken kimisi “mektûb” demektedir. Bu farklılığın bir faydası vardır ki bir tanesi şöyle ifade edilebilir: Bir nüshada sadece “sûret-i kâime” olarak başlıklı olan

mektup, bir başka nüshada mektubun yazılış gerekçesiyle birlikte verilmektedir. İşte yazma eserlerde görülen bu özelliklerden biri de Tokatlı Kânî'nin divanında yer almayan bazı şiirlerinin Münşeât nüshaları içinde bulunmasıdır. Bazı şiirler bir nüshada görülürken bazıları birkaç nüshada yer almaktadır. Bu yazının konusunu da bu şiirler oluşturmaktadır.

Bu çalışma ile çok yönlü bir şahsiyet olan Tokatlı Kânî'nin bilinmeyen bazı şiirlerini gün ışığına çıkarmış bulunuyoruz. Bunlardan biri münacaat, ikisi na't, biri Nâbî'ye naziredir. El yazması eserlerde, edibin, yazarın veya şairin ölümünden sonra, bu örnekte olduğu gibi, tertip edilmesinden dolayı, bir standart olmayabilir. Bu yüzden yazma eserler neşredilirken veya yayına hazırlanırken mümkün mertebe bütün nüshalar gözden geçirilmeli, varsa, farklılıklar mutlaka yayına dâhil edilmelidir.

Klâsik Türk Edebiyatı mensubu bazı şairlerin divanları, onlar ber-hayat iken genellikle, kendileri tarafından tertip olunmuş, bazılarının ise ölümlerinden sonra başkaları tarafından tedvin edilmiştir. Bu ikinci grup divanlarda şiirlerin tamamının divana girmiş olması çok ihtiyatla yaklaşılması gereken bir mevzudur. Çalışmamıza esas teşkil eden Tokatlı Kânî Divanı da başkaları tarafından düzenlenmiştir.

Tokatlı Kânî, Münşeâtı dolayısıyla nesri ile ön plana çıkan çok yönlü bir şahsiyet olmasının yanı sıra şiirleriyle de incelemeğe değer bir ediptir. Şairin divanı İlyas Yazar tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış ve daha sonra da iki kez yayımlanmıştır (Yazar, 2010, 2012). Aşağıda verdiğimiz şiirlerin Kânî'ye ait olup olmadığı konusunda söyleyenebilecek şey şudur: İncelediğimiz Münşeât nüshalarının tamamı divanı ile birlikte ciltlenmiştir. Bu şiirlerin divan kısmında değil de Münşeât kısmında yer alması ilginç bir durumdur. Yukarıya aldığımız I ve II numaralı şiirler 20'den fazla nüshada yer almaktadır. Diğer şiirlerden "yâ Resullah" redifli na'tların benzerleri divanında vardır. Yine yâ Rab redifli münacaatın da benzeri divanda mevcuttur. İki şiirinde mahlas kullanmıştır. Kullandığı kelime kadrosu hiç de yabancı gelmemektedir.

Bu yazıda kullanılan kısaltmalar aşağıdaki gibidir. Şiirlerin sıralaması nüshalarda yer alış biçimine göre yapılmıştır.

İB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Ktp Nüshası 861

Ç: Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi Nüshası (19 Hk 2151)

E: Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nüshası (03339-004)

S: Süleyman Solmaz Kitaplığı Nüshası

SnP: Sinop İl Halk Kütüphanesi Nüshası (57 Hk 3571)

ŞR: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Şevket Rado ŞR 4/2

Şiirler

Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 2151

D) Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün (. . __ / . . __ / . . __ / . . __)

Ç113a

1) Sende bu neş'e nedür rûh musun râh mısın / Yâ bu şîve nereden râhatü'l-ervâh mısın

Hîz-rân şîveli reyhân kokuğu müşkînâm / Râstlarsın ne güzel şatırını rimâh mısın

Vüs'at-ı şadra ser-i şatır-ı hümâyün-nüşâ / Mâye-i 'aış-i rağad râhe-i rahrah mısın

Eşer-i fetih ü fütühât-ı zamîn-i lafzuñ / Mazhar-ı sırr-ı ser-â-perde-i fettâh mısın

5) Dil-i bî-çârenüñ ahvâlini kıandan bildüñ / Yoğsa iklim-i zamâyirde de seyyâh mısın

- Muşliḥ-i ḥāl-i melāl-āver-i mescūn olduñ / Vāli-i memleket-i lāzımü'l-işlāḥ mısın
 Oñdurup yaramı ḥāşiyet-i ḳad eflāḥ ile / Sevdigüm 'āleme ser-māye-i iflāḥ mısın
 Latma-i mevc-i belādan beni sen ḳurtarduñ / Nā-ḥudā ḥacerī mi Nūḥ mı mellāḥ mısın
 Nedür ol tuḥfe nuḳaṭ rāyiḥa-i fāyihacik 113b Sükkerin ṭa' m ü ḳaranfil-zede tüffāḥ mısın
 10) Pā be-zencir-i zebān saḫt kilidlenmiş idi / Ne tiz açduñ o kilidi leb-i miftāḥ mısın
 Teng ü tārīk idi imām ḍuḫā vaḳtinde / Nereden toḡduñ amān fālikü'l-işbāḥ mısın
 Oldı birden bire pür-nür yüzüñden dünyā / Gün misin nür mısın şu' le-i vażzāḥ mısın
 Bir uşul ile beni şer' a-i kāme ḳoyduñ / Sifr-i tavzīḥ misin nüşḫa-i izāḥ mısın
 15) Ne tiz irdüñ bu benüm teng ü tünek vaḳtümde / Maḳdem-i bād-ı şimālī gibi vaḫvāḫ mısın
 Ter ü tāze yeşerüp gül-i çemen-efrüz oldum / Ḥazret-i Ḥızır mısın merdek-i nezzāḥ mısın
 Nāfe-i müşk-i dimāḡum disem anuñ yeridür / Ey şemim-i Ḥuteni-ten ne bu neffāḥ mısın
 Söyle her ḫarfüne bu neş'eyi kim baḫş itdi / Çarpduñ bir de beni rāḥ mı aḳdāḥ mısın
Kāniyā 'ömrüne sürsün bu ni'āmuñ şükür / Şaḫın unutma ḫa vaşşāf mı meddāḥ mısın
- II) Mefā' ilün Fe'ilātün Mefā' ilün Fe'ilün (. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _)** Ç126a
- 1) Ne dem ki bādiye -peymā-yı ḳil ü ḳāl olurum / Be ser-fütāde-i ḳa' r-ı çeh-i ḫayāl olurum
 Ne dem ki ḫāṭıra-i vuşlatuñ gelür dilüme / Ḥuṭür-ı vehm-i firāḳuñla pür-melāl olurum
 Ne dem ki rāz-ı nihānī-i la' lüñ itsem yād / Mişāl-i seng-i şanem suḫtkām ü lāl olurum
 Ne dem ki rāy-ı devābir ü müşir-i re'yüm ola / Delil-i re'y-i kecüm ki 'aceb delāl olurum
 5) Ḳaçan muḳābil ola nūr-ı şevḳ ile ṭolarum / Ḳaçan müfāreḳat itse erir hilāl olurum İB101b
 Ḳaçan vişāline imkān ta'alluḳ itse hemān / Ben imtinā' a düşüp ṭālib-i muḫāl olurum Ç126b
 Kemāl-i şevḳ ile eksikliyin teecessüs ider / Ḳaçan ki Limni'de ben müşrif-i zevāl olurum
 Zevāl-i mihr-i cihān-tāb vaşl-ı rüşen olur / Ne dem ki menzil-i ḫ'āhişde ber-kemāl olurum
 Ḥitāb-ı nāzda nāz eyler ol şeh-i nāzük / Ḳaçan niyāzda pek cest ü ter meyyāl olurum (Vezin?)
 10) Olur seferber eger ben iḳāmet eyler isem / İder iḳāmet o ben vaḳf-ı irtihāl olurum
 Hemişe olmada ben sān-ı şehd o mühre-i mār / Ḥamim-i ān o ki ben çeşme-i zülāl olurum
 Vaḳāra 'azv ider olsam girān-ser-i bed-ḫū / Cününe ḫaml ider ol dem ki ḫoş-ḫişāl olurum
 Yazıḳ degül mi zamānında ey melāk-i ḫasen / Niçün bu sifle zeber-deste pāy-māl olurum ŞR216b
 Ne var tek eksik eyā genc-i şāygān-ı raḫm / Niçün ḡarīb-i şikeste faḳir-i ḫāl olurum
 15) Niçün cemāl-i şühüd-ı mürüvvet olmaya fāş / Niçün esir-i temennī-keş-i ḫayāl olurum E77a
 Niçün esinne-i ḡadr eylesün dilüm sūrāḫ / Niçün maṭā' in-zen-i kisvet-i ricāl olurum
 Niçün alur ele kedd-i yemīnümi ḡaddār / Niçün o zālime 'arzumla pāy-māl olurum S76b
 Ḳomaz anı hele **Kāni** o züntiḳāmullāḫ / Bilür ki bende-i dergāḫ-ı saḫb ü āl olurum Ç127a

Sinop Halk Kütüphanesi Nüshası

23b

III) Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün¹ (. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _)

- 1) Uçdı murğ-ı dil-i zârum yuvadan zâr iderek / 'Azm-i gül-geşt-i çemen şuffe-i gülzâr iderek
Rûh-ı dîvânesi hem-dest ü melâlûñ hem-düş/ Uçduğ endîşe-i murğâmı kafâdâr iderek
Ardımızca gelecek koñşulara dil atarak/ Ğayri yoldan şapacak kuşlara zâr iderek
Gülerek oynayarak çırpınarak çarpınarak / Bâl ü per gösterek nefsi dil-âzâr iderek
- 5) Yolda tağla atarak silkinerek seslenerek / Nağme-i dilkeşi cân-bağş-ı nağış kâr iderek
Kâh hâl-i dil-i evkârı añup inledik / Kâh endîşe-i hem-sâye vü evkâr iderek
Varacak cennet-i me'vâyı ma'ârifde peşin / Konacak eglenecek menzili bâzâr iderek
Kâh te'vîr-i tevânî-i sebağdan söz açup / Rûh-ı dîvânesini bellüce a'zâr iderek
Yollaruñ mehlekesi hâtırâ itdükçe huñtur / Edebe sevğ iderek kendümi inzâr iderek
- 10) Bir yire varduğ irişdük ne zemîn var ne zamân/ Ne mekân var ne mekân düşdi gönül zâr iderek
Der-zamân geldi yetişdi hele sultâna hîred / Hürde-i râhı dil-i zârda tezkâr iderek
Didi bî-çâre niçün havşalasızlığ itdüñ / Evvelîn hatvede fikr-i ser-i esrâr iderek
Hele kon bir yere şoñra bağ o sultân nişler / Hele var menzil-i püş-ı reh-i dildâr iderek 24a
Boş yere kendüyi üftâde-i girdâb itme / Berzağa düşme dili mâ'il-i efkâr iderek
- 15) Bu hevâlarda fikir mâni' -i vuşlatdur hep / Şerrini şer bula gir şîve vü refâr iderek
Fikre yer kalmadı yer ü gök girü kaldı gözün aç / Şaluvirme özüñi nefse hevâdâr iderek
Yer timür gök baqır ecsâm-ı 'anâşır nâ-büd / Qaldılar anda mevâlîd bütün zâr iderek
Sen seni gözle ki sensin saña lâzım Ğayri / Ğayri görme öz ile cânı nigehdâr iderek
Sen seni Çamlıca seyrinde kıyâs eylorsin / Üsküdâr serviligi fikrini derkâr iderek
- 20) Üsküdâr' uñ kanı çamları oldu bardağ / Gel çınâr itme beni bî-hüde bî-zâr iderek
Çün işitdüm ben sultân-ı 'azîmü's-şândan / Gözüm açdum dil-i h'âbîdeyi bîdâr iderek
Kişi çün düşdiği yirden debeler kalkar imiş / Kalkdum öpdüm elini minnet-i bisyâr iderek
Merhamet itdi o sultân beni qaldırdı hemân / Böyle girdük heves-i vuşlat-ı dîdâr iderek
El ele kol kola virdük bilece 'azm itdük / Gâh cennet geh iki dîdemi hün-bâr iderek
- 25) Bile itdük seferi mecma' baħrine qadar / Didi anda beni ta'rif der ü dâr iderek
İşte ol qapudur bu buradan ben dönerüm / Daħi bundan öte âhestece refâr iderek
Mürşidüñ hem-rehüñ olmağ gerek ey rûh-ı revân / Kend'özin bedreğa-i şâh-reh-i yâr iderek
Seni işâle o me'mürdur ardınca yürü / Pek gözet rehzene zaħm-ı şerer-i nâr iderek
Varasın Ğâyet-i kuşvâ ile bilâ-minnet Ğayr / Mürşidüñ dâmenini sırıña astâr iderek
- 30) Yoluñ üzre 'ağabe çok birisi derbândur / Aña la' net o maħalde oğu evzâr iderek 24b
Puşuda kâfir oturmuş seni bekler şimdi / Yoluñ urmağa şad-ħîle direnbâr iderek
Şüret-i Hağ'da gelür işte budur müşkil olan/ Kend'özin kendüde iller gibi inkâr iderek

¹ Bu şiirin matla beyti Kânî Divanı'nda 109. gazelin matla beyti olarak yer almaktadır (Yazar, 2012, s. 322).

Saňa bir hîle ile cunbalağ atdıрмаğdur / Ğarazı mâhiyyet-i dîdeñi esrâr iderek
Şûret-i şa‘ bede de ser-i dîv-ser göstererek / Mârı bu niyâz iderek rişteleri mâr iderek
35) Bunda nef‘ i ne imiş dirseñ eger nef‘ in anuñ / Derk idersin şu kışa fıkrayı tekrâr iderek
Bağasıyla biri ‘aqrabañ olması ne qardaş / Qarada bir yere ‘arz-ı dil ü dildâr iderek
Bağanuñ vaqti gelüp ‘azm-i ğadîr itdükde / Dimiş ‘aqrab bağaya minnet-i nâçâr iderek
Bu taraflardan uşandum kerem it arkaña al / Geçelüm şohbet ile vaqtimüz imrâr iderek
Bağa ber-püşt idüp ol ‘aqrabi ğafletle hemân / Başlamış yüzmege âhestece reftâr iderek
40) Vesâtat âba yetişdükde be-hükmi tıynet / Başlamış şoğmağa ‘aqrab bağayı âzâr iderek
Bağa dimiş bire qardaş şağa mı eylersin / Böyle qardaşlık olur mı beni âzâr iderek
Henüz arqamda şu üstünde iken lâyıq mı / Beni tekdîr idesin buğzuñı izhâr iderek
Dimiş ‘aqrab ki birâder saňa buğzum yoğdur / Var ise cânuma gelsün diyü inkâr iderek
Ya sebeb ne diyicek virdi cevâb ol kâfir / Bu cefâ tıynetimüñdür diyü ikrâr iderek
Bağa virdi aña fi’l-hâl cevâb-ı rengin / Ki ağan şu turur o nükte-i bî-iş‘âr iderek
45) Didi qardaş yüzerek kıyruğına gelmişken / At şu kıyruk acısın ardıña inzâr iderek
Didi nânkör ki bu bir bağlıca kıyrukğdur bu / Ki yine maşlahatda tab‘ada tîmâr iderek 25a
Qur‘asında depresinde ölüsi kim görünür / Qur‘a-i mergi dem-i ‘aqrabe demdâr iderek
Bize de neş‘e-i evvelî bunı bağş ider diyüp / Zarf-ı mazmûn-ı zarîfâneyi ser-şâr iderek
Taldırup bir kere hemân qaşr-ı ğadîr-i baħre / Yüzdi ‘aqrab bağayı şâlet ü sengbâr(?) iderek
50) Qışşadan hişşe kızum işte o şeytân-ı racim / Seni idlâl ider elbet hağkğı inkâr iderek
Çün işitdüm bunı sulţân-ı ħiredden tenhâ / Dest ü dâmânımı tağbîl-i be-tekrâr iderek
Geçdüm ol merħaleden ‘azim-i reh-bâr itdüm / Mürşidüm himmetini yâr ü mededkâr iderek
Ħamdülillah be tevfiğ-i Ħudâ-yı ‘allâm / Dem-be-dem qağ‘-ı reh-i ‘âlem-i envâr iderek
Vardum ol menzile kim istedigüm menzil idi / ‘Avn-i Ħağ sāyesini üstüme hem-vâr iderek
55) İşte kâtibüm kızıcağum bu qadarca kâfi / Öziñi gözle özüñ perde-i ağıyâr iderek
Ħâr-ħâr-ı ħased-i düşmene mağzûn olma / Düşme ol dağdağa beyzâñı âzâr iderek
Sen maşünsın ider renciş-i her ħâsidden / Râħat ol zıkr-i Ħağkğı mûnis-i ğam-ħ‘âr iderek
Gör ne sırlar saňa Ħağ itse gerekdür ifşâ / Sırrıñı sırrıña mağrem saňa enbâr iderek
Çün suħen oldı tamâm ‘âlem-i cisme geldüm / Zâr u giryân taleb-i ‘avdete nâçâr iderek
60) Qaldı ise qalmağla mûm idüm o şem‘-i vağdet / Dimedi ‘avdeti zımnice hep iş‘âr iderek
Çünkü dil-ħ‘âhları ‘avdetüm imiş ben de / ‘Avdete rağbet-i endişe-i eţvâr iderek
Ya‘ni tekmîl-i murâd eyledi noğşânlarımı / ‘Avdete ruğsatı her fıkrada izhâr iderek
‘Aded-i ism-i Celâl ile uyandum yazdum / Ben de şükr-i ni‘am-ı ħazret-i Ğaffâr iderek

Mümâ-ileyh Kânî Efendi'nün Eşer-i Ṭab'-ı Belâgat-neb'î Olan Na't-ı Şerîf ve Kaşîde-i Ber-güzîde-i Dil-firîbleridür.**IV) Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün (. ___/ . ___/ . ___/ . ___)**

Cemî'-i enbiyâya fâtiha sen yâ Resûlallâh / Başında besmele gâyetle ahsen yâ Resûlallâh
 Arar her sūseni gülşende kûh ü deştd ezhâr/ Olup rehber meh-i Nevruz-ı sūsen yâ Resûlallâh 52a
 Nice Ḥassânlar geldi beyân-ı ḥüsn-i ḥulkuñda /Velâkin cümleden ḥilyeñ muḥassen yâ Resûlallâh
 Resen-i silk şuyunda gāvriñe vuşlat hevâsıyla/ Didüñ her bir gelen gāvvaşa ersin yâ Resûlallâh
 Lisânü'l-gayb olmağla zebândānuñ lisânlardan/ Sen olduñ baḥş ehl-i ḥaḫda isen yâ Resûlallâh
 Degildür gülde gülmek bülbülü aḡlatmak efsâne/ Gülüñ enînesi gül-gonceñ iken yâ Resûlallâh
 Kapuña âfitābuñ kaderi rüşen mehe bir nâḫış / Kemâl-i zâtına bu veche rüşen yâ Resûlallâh
 Görüp nūr-ı cihân-pîrâ-yı kadd ü ḥadd-i bî-sāyeñ / Güneşdür gözleri evvel kamaşan yâ Resûlallâh
 Senüñle hep ḫar bir oldı ' uyün mihr ü mâh necm / Yüzünden oldı pîşānî vü rüşen yâ Resûlallâh
 Senüñ hem-reng-i rüy-i ' alüñ oldığı için gonce / Güli itdi siper hem ḫârî cevşen yâ Resûlallâh
 Ser-i cevzâ-fer-i esb-i cevādü'l-' asibüñe her şām / Aşılmaq ' izzetile oldı cevşen yâ Resûlallâh
 Şeb-i Mî'râc'da yol uğratmaq oldığını gördi / Hevâ-yı vaşluñla oldı coşan yâ Resûlallâh
 O taş bağırlular ḫahrıla taş baḡladığıñ añdum/ Gözüm nem ḫanlı yaş olmazsa ṭaşan yâ Resûlallâh
 Biri kim Cebra 'ıldür ḫaldı sedd-i Sidrede sūzān / Biri ' aḡl-ı evvel na' tuñda şaşan yâ Resûlallâh
 İderdi penbenden nerm anı elbet penbe-i nermüñ / ' Ad u fülād-ı zerre olsa ahsen yâ Resûlallâh
 Nihānsın dîde-i âḡyârdan inkâr anuñ içüñdür / ' İyānsın dîde-i ' uşşāḫa hep sen yâ Resûlallâh
 Senüñ ma' nāñı fehm itmez o kim fehm itmedi lafzūñ/ Lafızda ḫaldı eḡşer hep bu yüzden yâ Resûlallâh 55a

li-muḫarririhî**V) Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün (. ___/ . ___/ . ___/ . ___)**

1) Güle düşmez mi rāh-ı şebnem-i eşküm bu şeb yâ Rab /Yaşarmaz mı firāz-ı gülbin-i kāmum ' aceb yâ Rab
 Açılmaz mı ' aceb mihr-i leb gonçe-i maksūd / Ḳalur mı gonçe-i taşvîr-āsā beste-leb yâ Rab
 Bu günde bir nefescik bāri semt-i ḫible-i ümmîd / Nesīm-i nev-bahār-ı feyze olmaz mı meheb yâ Rab
 Mis-i nā-rāyic-i âmālümü iksîr-i tevfiḫ / Nigāh-ı nîmile āyā niçün itmez zeheb yâ Rab
 5) Çerāḡ-ı Aḫmedî'den yaḫıldığım ḫandîl-i ser-germi / Dem-i serdile söndürmek diler bir Bū Leleb yâ Rab
 Şikāyet şive-i Ḥaḫ'dan miyān-ı ehl-i ' irfānda / Egerçi zāhir ü bāṭında hep sū-i edeb yâ Rab
 Velî dil muḫtarib ten nātüvān düşmense fırsat-bîn / O küstāhlıḫlara hep bunlar olmuşdur sebep yâ Rab
 ' İyālüm dōstum ḡayret-keşānum māhiyet-dānum / İḫāṭa eyledi ebr-i keder bār-ı reheb yâ Rab
 Bu da ṭursun cemāle üns idenmiş çün ḫuluñ ' ömri/İder bir nîm barḫ-ı germ-i nerm icāb-ı teb yâ Rab 55b
 10) Degül tāb-āver-i tāb-ı celāl ol Rabbe kim bendeñ / Ḳıbāb-ı çarḫdan efvün gelür ednā ḫabîb yâ Rab
 Fütür ol deñlödür ṭab' umda kim tenşîte meyl itsem / Ne dār ü kārger ne yaḫ ne afyon ne ḫab yâ Rab
 [Benüm] pencāh-sāle müddet-i ' ömr-i girān-māyem / Senüñ ḫıfz-ı viḫāyeñle maşün olmuşdı hep yâ Rab
 Degil şāyān şāna ḡayret-i sulṭān-ı vaḫdet kim / Bula şimden gerü a' dā reh-i ḫahr ü ḡaleb yâ Rab
 15) Senüñ tertîb-i dest-i ḫudretüñ naḫş itmek istermiş/ Ḳaderden münfaşıl bir ḫāricî-i bî-edeb yâ Rab

Dimiş hâşibeteyn çeşşin bilseñ nider eyā / Anuñçün ben de virdüm hâmeye cü'zî ta' b ya Rab
 Ki bilsün kudret-i Hâk' da ne kullar imiş meknün / Bu feyz-i ma' nevî nerden olunmuş mücteleb yā Rab
 Bunı inkāra yoğ erbāb-ı elbāba göre ruşsat/ Bulur leb-i mezāyāyî ' ayān merd-i eleb yā Rab
 Velî iblîs-ţab' ān-ı ādemî-zāde olur ta' ān / Dimez da' vet olunsa cennetü'l-firdevse leb yā Rab
 20) Girer hağ şüretinde büy-ı fırşat kālîb-ı tabħa/ Derün-ı ' ālemlerin seyr itmek ister be te' tib yā Rab
 Eger sulţān-ı dārü'l-mülk-i bāţın olsa nāzır(Nihānî eyley ol duyduğı nehb-i neħab yā Rab
 omaz ammā harīm-i hāş-ı beytü'llaha ol nāzır / alur yerlü yerinde her ne kim var mükteseb yā Rab
 Degil mi şafħa-i dīvānçe-i ekvānda nefsu'l-emr / Göñül bir nükte-perver şāh-beyt-i munteħab yā Rab
 25) Göñüldür Sidre-i Mî' rāc ü levħ-i sırr-ı istimrāc/Göñüldür sedd-i rāh-ı rehzen-i rengin-i lu' ab ya Rab
 Göñül kim beyt-i ma' mūr-ı İlāhîdür degil ansız / Beden ma' müresi bir cāy-gāh-ı pür-ţarāb yā Rab
 Ğarîb efsānedür kim āsitān-ı hağda diñilmez / Ođunmaz rāstān hađķındadestān ħaseb yā Rab
 Neseb-i nisbet imiş merdān-ı Hāķķ'a gerçi zātında/Degil mi mu' teber bu i' tibārāt-ı neseb yā Rab 56a
 Taşarruf imiş itmek hağ yolunda cümle vārın şarf / Taşavvuf imiş isķāt-ı ızāfāt ü neseb yā Rab
 30) O kim endişesi ma' mūr-ı mülk-i cihāndur hep / ' İmār-ı ' ālem-i aħrābı itmez ol taleb yā Rab
 Ne rüzî rāħat u ārām ile geçmek olur rüzî / Ne şeb lezzet-çeş-i ħāb ehl-i rüzî vü ne şeb yā Rab
 Sözi dünyādan açuñ sözi dünyāyı ider sūzān / Gelürse nevbet-i ' uķbā olur şekl-i ħaşeb yā Rab
 Naşş-ı kātî' sefer-i çārüm bunlaruñdur hağ/ K'ola yārın ben cāh-ı cehennemde ħaşeb yā Rab
 Ħulāşa ħaşm-ı bed-endiş-i rüzî kîş bî-ħōşem/ Bu şımfuñ yanlarında olsa olsa bir ğurab yā Rab
 35) Ma' hazā şorusla kendüden taķvāda Bestāmî /Müdebbirlikde ħayret-baħş-ı erbāb-ı rüteb yā Rab
 Velî şer' a mu' arız kavlı-i kālbulî du' ā vire / Yüzi hep tedbirde mā'il-i semt-i şaleb yā Rab
 Ħarāma ħile katmaz şemse karşı ölse de yatmaz / Olur rüşvetde ammā ħiç dimez be-ser ţab yā Rab
 Ħayrda süst ü pest ve şayd-ı ħāţırda guseste şüst /Velākin şerde cüst ü çāpük ü ter-dest-i leb yā Rab
 Özi kâzîsine bu ' askeridür ķul olur mı ħiç / Diyü şad-bār itmişdür ' itāb ol bî-edeb yā Rab
 40) O kâzî-i Ħanefî-mezħeb ü millet ki ' ömrümde/Nażarın görmedüm hem görmedi bu ħalk hep yā Rab
 Nihāyet ol şerîħ-ı vađt olup ' āciz ħulūşundan / Bu ednā bendesin itdi müşār-ı ħarf-i leb yā Rab
 Gelüp seknāme çeşm-i girye-ħîz ü ķalb-i pür-nażar/ Dü çeşminden iki sa' āt kadar ħün itdi ħaseb yā Rab
 Didi şöhretde ħaffānîni mesmu' um olmuşdı/ Dimişdüm şımfına nisbetle ţavrı bü'l-' aceb yā Rab
 Ne lāyık böyle zāt-ı ālūde-i ħayl ü ħār olmađ/ Bunı ser-ħalka-i şūrāya ile mücteleb yā Rab
 45) Özi kâzîsi olduđda iki yüzden olup mesrūr / Biri mümā-ileyh ü digeri kaţ' -ı zen yā Rab 56b
 Dimişdüm nef' -i dige olmasa bunlarla ħorsendüm / Ki ol zāta teşādüfdür behin-i mükteseb yā Rab
 Bugün bildüm ki istişhān-ı aşħāb-ı diremdür iş / Ħaber yañlış eşerler bu bir āteş seng ü leb yā Rab
 Daħi vār niçe esmār-ı ğarîbe zıķrı müstehcen / Hemān ķarnını nāķış perde ardında zeneb yā Rab
 Fevāħiş tölması bir kār-ħāne eyleyüp ihdās / Ħaramdur dirmiş ol bî-ķayd-ı ' ar ü neng ü zeb yā Rab
 50) Hele ' arz-ı levāħıķ cümle-i mülki o bed-kîşüñ/Faķaţ yek-çeşm-i muħzır ol deh-i bā renc ü ta' b yā Rab
 Gözine ' azlin aldırıldı idince ğarażı tekmil / O ħiç göz ķapmadı çün digeār-ı pür-ħaseb yā Rab
 Beride baş çuķadār köhnesāli ki pīrāne / Bir ehl-i ' ırzın itdi duħter-i pāķin taleb yā Rab

Zifāfuñ irtesi ber-ḥasb-i mu' tād isteyüp ehlin / Didükde kız niçün göstermedi şeddî vü ' ab yâ Rab
 O da muḥzır gibi müskit cevâb itdükde istiḥşâr / Çü müskit ḥurde gelüp itmişdi a' lâ-yı keleb yâ Rab
 55) Velîme ḥarcı nâmyla virüp bir kaç kelb her bâr / Eriş argâç komaz şoñra iderdi münteheb yâ Rab
 Bu ağreb ḳahveci başını tezvîcden şoñra / ' Ale'l-' âde kıza itdükde teklîf-i sereb yâ Rab
 Nevâziş eyleyüp pistânların ḳancaḳlarum ehlüñ / Çalup sînekde mi pinhân ider ol düzd-i hep yâ Rab
 Gelüp kızdān bir az būs birer āgüşdan şoñra / Bırakmış cebine bir iki nişfîyye zeheb yâ Rab
 Ḥulâşa muḥzır ile baş çuḳadâr ḳurtarup ' ırzın / Ḳuşürin eyledi rüsvâ-yı 'âm ol Bu Leheb yâ Rab
 60) Bütün ser-ḥadde meşhûr oldu ammâ iş mevâcibde / Egerçi dil biler ḥurd ü büzürg iḥvân ü eb yâ Rab
 Ḳomaz izḥâra ' ayb-ı ḳillet-i cem' iyyet-i ' asker/ Mevâcib ise başlu başına bir mühr-i leb yâ Rab
 On on beş def' a itdi ref' ref' e bāb-ı pāşāya/ Re' āyādan biri sersām ü ḥizān hem-çü şab yâ Rab 57a
 Cemîle bir zeni varmış anı mümâ-ileyh itmiş / Mumıla şam' dān-ı dār-ı murdârında hep yâ Rab
 Vezîr itdi bütün şer' a ḥavāle ḳāzî-i a' del / Daḡi ḥükm eyledi her kerre ḫbḳ-ı mā-keteb yâ Rab
 65) Birinde itmeyüp şer' a itā' at 'ākîbet virdi / Ḥar-ı gîr-āvere ' anîn diyü miskîn laḳab yâ Rab
 Yine mülzem degil mümâ-ileyh ' avdet yine der-dest / Ḥulâşa eyledi hazm anı ol ekkal-i zab yâ Rab
 Didi ḳāzî-i a' del olsa da ' anîn-i zātında / Gerekdür mehl-i şer' i def' olunca ol vaşab yâ Rab
 K'urıcak iftirâ-yı ' anet ile uğrayup derde / Kesildi cümleden zenden zenāndan yâ Rab
 70) Bütün zinde zināda ḳaldı itden zinde zābîta / Zinād-ı ḡadre zālîm böyle şaçdırdı Leheb yâ Rab
 Bütün taḥrîr olursa mâcerâsı çok ḳaçar işler / Verâsından yetişmez kilik-i memdühü'l-ḥacib yâ Rab

li-muḥarririhi

VI) Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1) Kelāmuñ tercemân-ı mā-sebaḳdur yâ Resüllallah /Ki her bir ḥarfî bir yıllık sebaḳdur yâ Resüllallah
 Ḥabaḳ-pîrâ-yı cevher ḥüsn ü āndur cevher-i zātuñ / Anuñçün rûḡ-ı nûrî nüh-tabaḳdur yâ Resüllallah
 Ḳapaḡ ḳapamadı tâ şubḡ-ı maḥşer keşti-i hicrûñ / Yatur yalın ayaḳ başı ḳabaḳdur yâ Resüllallah
 Ser-i sergî-i a' dâ-yı dil ü dînüñ için gerdün / Bilir destinde meh-i sîmîn nacaḳdur yâ Resüllallah
 5) Mühür-i mühr ü mühürdâr ' Uḡarîd kâtib ü Merîḡ/ Silaḡdâr ü Züḡal ḳâyış bacaḳdur yâ Resüllallah
 ' Ulūmuñ Müşterîdür Ülkeri Pervîndür Zühre/ Kemānı ḳoltuḡunda varacaḳdur yâ Resüllallah
 Senüñ esrârını fâş itdiḡiçün ehl-i inkâra/ O darlıḳlar bütün Manşür'a ḡaḳdur yâ Resüllallah
 Sen ol ḡaḳḳü'l-ḡaḳâyıḳ fâş-güy-yı her / Ki ḡaḳ sensin dimeḳ saña eḡaḳdur yâ Resüllallah 57b
 Benüm ol mest-i Ḥaḳ pābüş-ı püşî cevher-i muḫlaḳ /Ki ḡaḳ ıtlâḳına dil müsteḡaḳdur yâ Resüllallah
 10) Mehüñ noḡşānlıḡı yaḳlaşdıḡıdır ravzaña küstāḡ/ Anuñçün çeşmi ser-tā-pā beḡaḳdur yâ Resüllallah
 Sen ol ' ayn-ı ḡaḳḳat nûrî rûḡü'l-' ayn-ı ma' nāsın/ Ki naḡş-ı na' lüñ envâr-ı ḡadaḳdur yâ Resüllallah
 Sen ol mesned-i firfir-ı şādıḳu'l-va' dü'l-emînsin kim/ Kelāmuñ cümle sırta māşadaḳdur yâ Resüllallah
 Bu zer dîde nigeḡden ḡayri var ise gene bende/ Hemānâ ' aynün inneḡü ibnüke² seraḳdur yâ Resüllallah
 Degildür ' aks-i müḡḡanı taḡassür rüy-ı ālüñde/ Hedîyyem enbûsî bir ḡaraḳdur yâ Resüllallah

² Şüphesiz o senin oḡlundur

15) Görüp dendānlaruñ deryā kırkızır oldu haclinden/ Şadef içre degildür dürr-i ‘araçdur yâ Resullallah
 Senüñ deryā-yı luftuñ gark iderdi cān-ı Fir‘avnı/ Seni añsaydı ol hīn kim garaqdur yâ Resüllallah
 Şikārī-i ser-i şahrā-yı ‘aşkuñ şāhibān-ı kehf/ Kıtmīr-i sebk-tāzī-i beraçdur yâ Resüllallah
 Adaç kurbanlıguñdur gūsfend-i cān-ı İsmā‘il / Dil-i **Kānī** dañi gāyet arıçdur yâ Resüllallah

li-muħarririhī

VII) Mef‘ūlü, Mefā‘lü, Mefā‘lü, Fe‘ūlün (_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _)

1) Sırrumda ki bī-mihr ü vefā buldum o māhı / Rabbī erinī sırrate‘l-eşyā-i kemāhī
 Şām-ı şeb-i ‘ıyd ol püser-i şāmi-i şeb-gerd/ Mağribde görüp gurre-i māhı didi māhī
 Dil başka hüsün başkadur āh ölme başka/ Faşl itmez idi başkaca hüsni-i dil-i āhı
 Āh eyledigüm hep bu degil mi benüm ey mäh / İtdüm telef ardınca nice nāle vü āhı
 Hüsni bulur ...³ m dili bulmaz dili bulsa / Hüsni bulamaz mest gelür ‘ayna vü cāhı

5) Göz ise olur muħkem-i bi‘z-zāhire nāzır / Ekşer göremez dilde olan cezbeyi gāhī 58a

Elvān-ı şafā-bağş-ı leb ü çeşm-i ruħ-ı yār / Koymaz delide hāline bu dīde-i bāhī
 Dil ‘ālemini bilse ider kendi de rāhat / Kalkardı aradan heves-i ‘arbede h‘āhī

Nażire-i Nābī

Mefā‘lün, Mefā‘lün, Mefā‘lün, Mefā‘lün (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1) Fem ü leb-i ruħ-ı zenc ber-büse zār olmaz bu yerlerde/ Turunc ü püste gül gülnār-ı enār olmaz bu yerlerde

Gönüllerde nihānice tüten büy-ı vefā-āsā/ Tolanur gerçi ‘irfān iştiħār olmaz bu yerlerde
 Niyāz yerinden alt üst olur kim ehl-i rif atda/ Belā tadrīc-i ālet üstüvār olmaz bu yerlerde
 Hıaç-ı nāzük nişesti cevher-i āyine-i dildür/ Olur āyine vü cevher gubār olmaz bu yerlerde

5) Temiz erbābı zevk-ı hāl ile hōş-hāldür her vaçt/ Çü ibnü‘l-vaçt vaçt-ı intizār olmaz bu yerlerde

Hāķıķat nesme-i şām u erihādan ‘ibāretdür/ ‘Abīr-i i‘tibāra i‘tibār olmaz bu yerlerde 58b

Revān-ı Nābī-i mağfūra tab‘-ı pāk-i **Kānī**‘den/ Aransa bundan a‘lā ber-güzār olmaz bu yerlerde

li-muħarririhī

VIII) Mef‘ūlü, Mefā‘lü, Mefā‘lü, Fe‘ūlün (_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _)

1) Zühhād der-i pīr-i muğānı kpadurlar / Dillerde der-i deyr-i muğānı kpadurlar

Hāķ yüzlerine açmaz ebed bāb-ı emānı / Anlar ki der-i dār-ı emānı kpadurlar

İķtā‘-ı kirāmānı mücāhidleri ‘aşruñ / Fetħ eyleyemezlerse nihānı kpadurlar

Devr-i dil ü āh-ı siyeh pey virür evvel/ Anlar ki girān bāh-ı duħānı kpadurlar

5) İdhān ile bu cezriyānān-ı sitemger / Şaķb-ı dehen-i bāc-ı dehānı kpadurlar

Bu kplamlalar kim kpacak söz gözedür hep / Ez hān kamer-sān-ı mihānı kpadurlar

Hāķ itmeye kem-zarfı gümgeşte yoħsa / Ger kān-ı cihān-dīde cihānı kpadurlar

Zühhād sey‘-i dil ki ebārīķ ü ke‘sek / ‘Aynen göre hānān-ı şemānı kpadurlar

Söz açmağa fırşat mı olur bāb-ı keremden / Pişin ol simāt bu dükkānı kpadurlar

³ Metinde silinmiş.

10) Çünkü dehen ü dōstları irmedi hadd-i reh / Kuş tōnsa da çūpin kapamı kapadurlar
 Gör girye nihād-ı hasedi kim gidilerden / Kim tōnsa meges sebk-i çekānı kapadurlar
 Hasetler şu seg-i meksānuñ o kädardur / Çāpük atılup loğma kapamı kapadurlar
 Bir vezne koş cehl-i ta' aşşubları kim halk / Mīzān dise kapana kapamı kapadurlar

li-muħarririhi IX) Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün (. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _)

1) Zūr-ı keyf-i meyi nuql-i leb-i dilber mi başar / Yoħsa sāğardaki resm-i leb-i dilber mi başar 59a
 Merdümüm 'aksi mi çehreñde be insānü'l-' ayn / Hüsn-i hāl-i haṭ ü hāl-i lebe muħzır mı başar
 Āteş-i huşk-ı gam-ı köhne-i hicr-i yāri / Āteş-i ter mi başar muğbeçe-i ner mi başar
 Şöyle germ oldı ki sākī yere başmaz ayağı / Şoħbete el mi deger ya ayağı yer mi başar
 5) Göricek ol şerefü'ş-şems cemālün yüzini / Nem mi yā merdümek çeşm-i terüñ ter mi başar
 Saña kâşbaşdılık ey şūh-ı küşāde-ebrü / Çeşm-i bülbül-i gül örneği çenber mi başar
 Senden ey gamze habersiz mi girer kalbe müjeñ / Ehl-i ' arz evlerini leşker-i bī-ser mi başar
 Ğamzesi şive yüzünden mi girer kana ' aceb / Katlūme yoħsa şehādetleri ezber mi başar
 Dāğ u na' l ile donadup komadı şerħaya cā / Kütüb-i ' işveyi bī-minnet maṭar mı başar
 10) Dürr ü lü' lü' müterādif mi dişüñ vaşında / Ṭab' um ol cevherīyi yoħsa mükerrer mi başar
 Ruħ-ı zerd ile varur küy-ı habībe **Kānī** / Öz ' amiñ (?) güzelüm hākini bī-zer mi başar

li-muħarririhi

X) Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün (. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _)

1) Būse-cādur leb-i ' uşşāka cenāb-ı Mışrī / Secdegehdür ser-i eşvāka turāb-ı Mışrī
 Perde-i şeş-cihet sāz-ı tesellidendür / Şu' be-efzā dil-i huzzāka rebāb-ı Mışrī
 Zevk-i gül-kand-ı mezāyā-yı tecellidür hep/ Ne şunarsa leb-i ezvāka lebāb-ı Mışrī
 Zevk būs-ı leb-i cānān gibi rūhāni şunar / Nuql-i kāmī fem-i müştāka lu'āb-ı Mışrī
 5) Hıffet-i rūh-ı şakīle reviş-āmüz-ı uşul / Kār-ı naqş ögredür İshāk'a zübāb-ı Mışrī
 Çeşme-i ' azmi uzak korsa da ser-beste / Menh-i sırdur kim mīşāka tinnāb-ı Mışrī 59b
 Her ne şorsañ hikem-i evvel ü āhirden hep / Mā-şadağ hikmet-i intāka cevāb-ı Mışrī
 Gezdi zulmāt-ı medār onda Hızr-veş kala mı / Şaçdı dirlik şuyun āfāka şehāb- Mışrī
 Dem-i zir ü bemi tā evc-i ' arāfa çıka / Girer āhestece a' rāfa rebāb-ı Mışrī
 10) Şāhdan şāha uçup cilve iderdi olsa / Nemçeğān-ı heykel ü kavāka gilāb-ı Mışrī
 Gül-ruhsāre-i zehrāsına düşse zehr-āb / Tüküre çehre-i der-bāfe rużāb-ı Mışrī
 Şeref-i sāyiş-i hāk-i derin eylerse eger / Rāyegān bitre vü tonbāka kilāb-ı Mışrī
 Tiri iksir ide tonbākı rü nāb Allah / Hep metā' in dōke esvāka cirāb-ı Mışrī
 İçse rūh-ı gül-i feyyūme dimāğı ten olup / Bi'z-żarūr açā iki yāfe-i şiyāb-ı Mışrī
 15) Ṭaleb-i maṭlab olup berzah odundan āzād / Keşf ola enfüs ü āfāka hicāb-ı Mışrī
 ' Ālem-i ebedden urunsa virir neş'esine / Girse dest-i dil-i müştāka hōş-āb-ı Mışrī
 Bir kanad açsa eger üstüne hep birden açar/ Cennetde heşt-derin-i ṭāka-i bāb-ı Mışrī
 Yüridür şu gibi penbeye gemisi olsa daħī / Rağm idüp kulzüm-i dafāka ser-āb-ı Mışrī

Sırrı serâbkasından geçirüp sırrı itdi / Virmedi kimsecige yağa riķāb-ı Mıŗı

li-muħarririhî

XI) Mef'ûlü, Mefâ'ilün, Fe'ûlün (_ _ . / . _ . _ / . _ _)

- 1) Çarpıldı o gül-^ç ızāra bülbül / Bu vechile düşdi zāra bülbül
 Gül itmiş āzār gonceyi çāk / Düşmüş düşecek pāzāra bülbül
 Hased-i berg yazup kitāb-ı şevķi / Uymuş nağam-ı hezāra bülbül 60a
 Şekmiş(?) dil-i gonce-i nezzāre / Sağlıkda girüp mezāra bülbül
 5) Şāh-ı gül olup çü gonçe hāmūş / Söylerdi ma'ü'l-vezāre bübül
 Azār ü zer disin bırakmaz / Yaşdıgumda hār hāre bülbül
 Gül-i hāre-i āl reng giymiş / Pek üstüne vara vara bülbül
 Āvāre ser oldu gonçe çün gül / Pek üstüne vara vara bülbül
 Sūr-ı gül için ider şenlik / Gülşende çalup neķķāre bülbül
 10) Āhengine uydı kara tavuķ / Bülbül likin ne kara bülbül
 Bülbülce kabaķlarıyla çıķmış / Āzādlık için kenāra bülbül
 Tōb kandil aşup ser-nihāle / Kāndilin ider enāre bülbül
 İtdi şu şalası nı oķurken / Serviyi yeşil mināre bülbül
 Yüz reşkile kan yudar kanarya / Gülde ideli kanāre bülbül
 15) Gül-gonce-i rüyūnı göreydi / Baķmazdı dem-i bahāra bülbül
 Kānî'yi düşerse nevbet-i zār / Olsa gerek ol ^ç ızāra bülbül

li-muħarririhî

XII) Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün (_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _)

- 1) Başdı nevā vü nālemi āvāzı bülbülün / Oldı bülend nağme-i şeh-nāzı bülbülün
 Beynümde ötdi na' ra-i ser-hāle-i demi / Pek tiz çıķdı uca ser-āğāzı bülbülün
 Pervāzilikle şöhetini pek uçurmasun / Hep ber-hevādadur per ü pervāzı bülbülün 60b
 Var mı bilir ^ç aceb kışı neyle ider bahār / Geçdi figān u zār ile hep yazı bülbülün
 Bilmem ne var hücreesinde unutturur / Minķār-ı tır-i dilkeş-bāzı bülbülün
 5) Bî-đarb ü tāziyāne bu āheng ü sāz ne / Kūdret eliyle mi düzilür sāzı bülbülün
 Hep nev-bahāra şaķlar imiş faşl-ı nāleyi / Neymiş bilindi bā' iş-i icāzı bülbülün
 Nāz u niyāzı gonceye maħşūş imiş meger / Geçmez imiş güle o ķadar nāzı bülbülün
 İ' cāz-ı naħl-ı hāviyeye ķondurur ķuşı / İnkār olur mı şive-i i' cāzı bülbülün
 Feryād ü zārıperdeden aşdıķca sırr olur / Naķş-ı verā-yı perde yine rāzı bülbülün
 10) Pür-gülükile açdı bir az yoħsa gonceyi / Gonçe ider açan güli řannāzı bülbülün
 Būy-ı haķıķati gül-i ma' nādan almayan / Bî-hüdedür şanur güle āğāzı bülbülün
 Pervāne āteş almağa gelmişdi döndi tiz / Pek āteşidür olmaz ormazı bülbülün
 Pervāne şem' ün āteşine yandı gerçi kim / Yaķdı güli dem-i şerer-endāzı bülbülün
 15) Her nev-bahār nāleyi va' d eylemiş ezel / Vaķtiyledür o va' deye encāzı bülbülün

Câna deger o bir çoğu almışdur almasa / Bir gül için nedür bu tek ü tâzı bülbülün
 Şadr-ı güli ikinciye koymaz alur nişân/ Şaşt-ı nihân âh-ı yek-endâzı bülbülün
 Kalmaz derûn-ı perdede esrâr-ı **Kâniyâ**/ Mâdâm var kalem gibi gâmmâzı bülbülün

Sonuç

Çok yönlü bir şahsiyet olan Tokatlı Kânî'nin bilinmeyen bazı şiirlerini gün ışığına çıkarmış bulunuyoruz. Bunlardan biri münacaat, ikisi na't (yâ Resulallah redifli), birisi Niyâzî-i Mısırî hazretleri hakkında bir na't, biri Nâbî'ye naziredir. Biz bu şiirlerin Tokatlı Kânî Divanı'nda olmayışını divanın şairin ölümünden sonra düzenlenmesine bağlıyoruz. Ayrıca bazı şiirlerin bir veya birkaç beyti divandaki şiirlerde var.

Yazma eserlerin nüshalarından hareketle yapılan bilimsel yayınlarda, asıl olarak şairlerin divanlarının orijinal nüshasına yakın bir nüsha elde etme amaçlanmaktadır. Bunu yaparken önce divana ait bütün nüshalara ulaşıp sağlam bir şecere elde edilmeye gayret sarf edilir. Araştırmacının müşterek yanlışlardan hareketle yaptığı tespitler doğrultusunda nüsha gruplamaları oluşturulur ve her grubu temsilen mümkün olan en sağlam ve geniş bir nüsha seçilir. Diğer gruplarda da aynı işlem yapılır ve metin kurma işlemine geçilir. Bu şekilde var sayılan "farz ve takdire dayanan, gerçek olmayıp farz edilmiş olan" bir nüsha elde edilmiş olur. Fakat burada belirtmemiz gereken bir husus daha vardır: Araştırmacı olarak bizim metin kurmaya esas olarak seçtiğimiz nüsha kol başlarında yer almayan, ancak diğer nüshalarda bazen der-kenar, bazen çerçeve içinde yer alan bir şiir varsa o da alınmalı ve alfabetik düzen içinde mutlaka yer verilmelidir, çünkü yapılan bir yayından sonra bizzat araştırmacının kendi dahi o yayın üzerinde tekrar çalışma ihtiyacı hissetmemektedir.

Bu çalışmalar yapılırken sadece eldeki nüshalara değil, yayımlanmış veya üzerinde yüksek lisans veya doktora tezi seviyesinde çalışılmış şiir mecmualarına da bakılmalıdır. Bunun yanı sıra şairin varsa, diğer eserlerine bakılmalı ve bunların nüshaları da görülmelidir. Buralardan tespit edilen şiirler de divan tertibine uygun şekilde metnin içine yerleştirilmelidir. Bu şekilde üzerinde çalışılan şâirin edebî kişiliği, meşrebi, duygu ve düşüncelerinin daha iyi değerlendirilebilmesi ve belki başka bir özelliğinin ortaya çıkmasına katkı sağlanmış olur.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlardan biri de şudur: El yazması eserlerde, edibin, yazarın veya şairin ölümünden sonra, bu örnekte olduğu gibi, tertip edilmesinden dolayı, bir standart olmayabilir. Bu yüzden yazma eserler neşredilirken veya yayına hazırlanırken mümkün mertebeye bütün nüshalar gözden geçirilmeli, varsa, farklılıklar mutlaka yayına dâhil edilmelidir.

Kaynakça

- Akıncı, S. (1971). Hekimoğlu Ali Paşa ve Kânî Efendi. *Hayat Tarih Mecmuası*, C.2, S.9
- Çınar, A. O. (1999). *Mehmed Emin Edib Efendi'nin hayatı ve tarihi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Ebüzziya Tevfik (1308). *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye*. Matbaa-i Ebüzziya.
- Eliaçık, M. (1992): *Tokatlı Kânî Divanının tenkitli metni, hayatı, kişiliği, vazifeleri, eserleri, dili, sanatı ve üslubu*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eliaçık, M. (2007) Bir Türkçe öğrenme ve öğretme kılavuzu: Bürüc-ı Fünûn Be-Nâm-ı Havâriyyûn, *İlmî Araştırmalar*. 23. 47-57
- Erdem, S. (2014). *Tezkire-i Şu'ara inceleme-çeviriyazı-indeksli tıpkı basım* Arif Hikmet, TTK

Yayınları.

- İsen, M. (2020). *Usûlî Dîvânî (inceleme-tenkitli metin-tıpkıbasım)*. TYEK Yayınları
- Mehmet Süreyya (1311). *Sicill-i Osmâni*. C. IV. Maarif Nezareti.
- Mengi, M. (2000, s.72-80). *Metin şerhi, tahlili ve tenkidi üzerine, Divan şiiri yazıları*, (1.baskı), Akçağ Yay.
- Özyıldırım, A. E. (2022). Kânî'nin vefatı üzerine Sünbülzâde Vehbî'nin Halîl Nûrî Bey'e gönderdiği münşiyâne tezkire ve tarih kıtası üzerine. *Zemin*, 4, 64-83.
- Tarlan, A. N. (1981). *Edebiyat meseleleri*. Ötüken Neşriyat.
- Tokatlı Kânî'nin Münşeatlarının Muhtelif Nüshaları (Yukarıda ilgili kütüphane numaraları verildi).
- Tuhfe-i Nâilî - Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri (2001). (hzl. Mustafa Tatçı). C.II. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Yakıt, İ. (1992). *Türk İslâm kültüründe ebced hesabı ve tarih düşürme*. Ötüken yay.
- Yazar, i. (2010). *Kânî dîvânı tenkidli metin ve tahlil*. Libra Yay.
- Yazar, İ. (2012). *Kânî Dîvânı* www.kulturturizm.gov.tr
- Yazar, İ. (2013). Kânî Ebu Bekir". Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://tees.yesevi.edu.tr>